

словом «обґрунтовано»; 3) пункт третій частини другої статті 155 КПК України після слів «обставин, що дають підстави» доповнити словом «обґрунтовано».

Ключові слова: стандарт доказування, обґрунтована підозра, заходи забезпечення кримінального провадження, досудове розслідування.

Ключевые слова: стандарт доказывания, обоснованное подозрение, меры обеспечения уголовного производства, досудебное расследование.

Key words: standard of proof, reasonable suspicion, measures for ensure criminal proceedings, pre-trial investigation.

ЛУКАШКІНА ТЕТЯНА ВАСИЛІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу

ДЕЯКІ МІРКУВАННЯ ЩОДО МОЖЛИВОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Питання про взаємозв'язок матеріального кримінального права та кримінального процесуального права досить важливе та дискусійне. Розглядаючи дане питання, В.В. Навроцька звертає увагу на певні недоліки кримінального процесуального законодавства, яке в певних випадках регулює питання, які повинні бути віднесені до сфери регулювання матеріального права, вказує на прогалини у кримінальному процесуальному законодавстві, які полягають у відсутності норм процесуального права, що повинні забезпечити реалізацію норм матеріального права [1, с. 117-140]. Виходячи з того, що метою кримінального провадження є забезпечення правильного та ефективного застосування норм матеріального права, в першу чергу, кримінального, вважаємо, що можна умовно виділити дві групи норм кримінального процесуального права: норми, які безпосередньо забезпечують реалізацію норм матеріального кримінального права та норми процедурного характеру, які можна назвати досить «автономними», вони спрямовані, зокрема, на забезпечення прав та законних інтересів осіб, які залучаються до кримінального судочинства, забезпечують належний порядок провадження тощо. «Провідними» повинні бути норми, що безпосередньо забезпечують реалізацію норм матеріального права.

На жаль, доводиться констатувати, що чинний КПК України не завжди містить норми, які повинні безпосередньо забезпечити реалізацію норм матеріального кримінального права. Так, відповідно до п. 3 ст. 93 КК примусові заходи медичного характеру застосовуються до осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння в стані неосудності; які вчинили злочин в стані обмеженої осудності, а також до осіб, які вчинили злочин в стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до постановлення вироку або **під час відбування покарання**. КПК в Главі 39 регу-

лює порядок провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру відносно неосудних, а також осіб, які вчинили злочин в стані осудності а потім захворіли на психічну хворобу до постановлення вироку. В ч. 2 ст. 504 КПК зазначено, що відносно обмежено осудних осіб провадження здійснюється згідно із загальними правилами, передбаченими КПК, а суд, ухвалюючи вирок, може врахувати стан обмеженої осудності як підставу для застосування примусових заходів медичного характеру. А от порядок вирішення питання про застосування примусових заходів медичного характеру щодо осіб, які захворіли на психічну хворобу під час відбування покарання, КПК взагалі не регулює ні у Главі 39, ні в Розділі VIII «Виконання судових рішень». В Розділі VIII в п. 7 ч. 1 ст. 537 передбачено можливість вирішення питання про застосування до засуджених **примусового лікування** та його припинення, але йдеться мабуть про застосування примусового лікування, що передбачене ст. 96 КК (щодо осіб, які мають хворобу, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб). Отже, чинний КПК не визначає, який саме суд повинен вирішити питання про застосування примусових заходів медичного характеру щодо осіб, які захворіли на психічну хворобу під час відбування покарання, який суд буде вирішувати питання про подальше відбування покарання такими особами в разі припинення застосування примусових заходів медичного характеру, про зарахування у строк покарання часу застосування примусових заходів медичного характеру. Не визначено також наявність права на оскарження рішення суду про продовження відбування строку покарання, а тут можливі суперечки щодо обчислення строків.

Відповідно до ч. 6 ст. 94 КК якщо не буде визнано за необхідне застосування до психічно хворого примусових заходів медичного характеру, а також у разі припинення застосування таких заходів, суд може передати його на піклування родичам або опікунам з обов'язковим лікарським наглядом.¹ Можливість ухвалення такого рішення, підстави, умови його ухвалення чинним КПК не передбачені.

Такими, що не забезпечують належного застосування норм матеріального кримінального права можна визнати і статті КПК, які передбачають підстави та порядок звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності тільки із застосуванням примусових заходів виховного характеру, не згадуючи про можливість звільнення за іншими підставами. Не передбачений КПК і порядок реалізації положень ч. 3 ст. 97 КК, відповідно до яких у разі ухилення неповнолітнього, що вчинив злочин, від застосування до нього примусових заходів виховного характеру ці заходи скасовуються і він притягується до кримінальної відповідальності.

¹ Тут мабуть йдеться про осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння в стані неосудності. В тих випадках, коли особа вчинила злочин, а після цього до ухвалення вироку захворіла на психічне захворювання, вона підлягатиме кримінальній відповідальності, якщо ж внаслідок психічного захворювання така особа не потребує застосування примусових заходів медичного характеру, але не може взяти участь у провадженні, досудове розслідування чи судовий розгляд необхідно буде зупинити.

Не забезпечують реалізацію норм кримінального права і положення КПК, які встановлюють строки досудового розслідування. Після внесення змін до КПК Законом від 3 жовтня 2017 року «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» можна вести мову про два види (два етапи) строків: строки, які обчислюються з моменту внесення даних до ЄРДР до повідомлення про підозру і строки, які обчислюються з моменту повідомлення про підозру і до закінчення досудового розслідування (ч. 1 ст. 219 КПК). Строки, які обчислюються з моменту повідомлення про підозру забезпечують права особи, яку притягнуто до кримінальної відповідальності, на справедливий і публічний розгляд його справи **упродовж розумного строку**, що передбачено ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, ч. 5 ст. 28 КПК України. До того ж ч. 5 ст. 284 КПК передбачено, що рішення прокурора про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного не є перешкодою для продовження досудового розслідування щодо відповідного кримінального правопорушення.¹ А встановлення строків досудового розслідування, які обчислюються з моменту внесення даних до ЄРДР і до повідомлення про підозру, та закриття кримінального провадження в зв'язку із закінченням цих строків, не забезпечує реалізацію положень кримінально правового інституту строків давності (ст. ст. 49 та 106 КК). Відзначимо, що деякі науковці схвально оцінюють встановлення строків досудового розслідування з моменту внесення даних до ЄРДР, вважають, що встановлення таких строків буде активізувати органи досудового розслідування до здійснення дізнання та досудового слідства [2, с. 735] з такою оцінкою розглядуваної новели законодавства навряд чи можна погодитись, незрозуміло, чому активізування діяльності органів досудового розслідування повинно відбуватись за рахунок ігнорування інституту кримінального права, забезпечити реалізацію якого (як і інших норм кримінального законодавства) – мета кримінального провадження. Не вирішує проблеми реалізації інституту давності і передбачений чинним КПК порядок продовження строків давності (ст. 294, 295, 295-1). Відповідно до ч. 1 ст. 294 КПК строк досудового розслідування, який обчислюється з моменту внесення даних до ЄРДР до повідомлення про підозру може бути **неодноразово** продовжений слідчим суддею за клопотанням слідчого (погодженим з прокурором або клопотанням прокурора на строк, встановлений п.п. 1-3 ч. 2 ст. 219 КПК (2 місяці у провадженні щодо проступку, 6 місяців у провадженні

¹ На наш погляд, доцільно було б перебачити можливість ухвалення у досудовому розслідуванні двох різних рішень: про завершення досудового розслідування закриттям кримінального провадження в цілому, коли, наприклад, встановлено відсутність події злочину, відмову потерпілого від обвинувачення в справах приватного обвинувачення тощо, та припинення кримінального переслідування певної особи, якщо спливли строки досудового розслідування, які обчислюються з моменту повідомлення про підозру, а підстав для продовження строків немає. В останньому випадку досудове розслідування має продовжуватись в межах строків давності, передбачених ст. ст. 49 та 106 КК.

щодо злочинів невеликої або середньої тяжкості, та 12 місяців у провадженні щодо тяжких та особливо тяжких злочинів). Перш за все, зазначимо, що таке регулювання не дуже чітке, незрозуміло, чи має право слідчий суддя продовжити строк розслідування кожного разу на 2, 6 чи 12 місяців, чи всього в межах даних строків. Як вважає О.О. Торбас, йдеться про право слідчого судді продовжувати строк розслідування злочинів (до повідомлення про підозру) неодноразово, кожного разу на 6 чи 12 місяців, отже в разі постійного задоволення клопотань слідчим суддею строк розслідування може тривати необмежену кількість часу¹ [3, с. 314]. На наш погляд, такі висновки не можна вважати достатньо обґрунтованими, чинний КПК передбачає **обов'язок** слідчого, прокурора закрити кримінальне провадження у разі, коли строк досудового розслідування, визначений статтею 219 КПК, закінчився та жодній особі не було повідомлено про підозру (другий абзац п. 10 ч. 1 ст. 284). До того ж ч. 9 ст. 284 КПК передбачене право **іншої особи**, права та законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, або її представника звернутися до слідчого судді з клопотанням про закриття кримінального провадження, якщо з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР закінчилися строки розслідування до повідомлення особі про підозру. І слідчий суддя, задовольнивши таке клопотання, своєю ухвалою закриває кримінальне провадження. Розглядаючи дану норму КПК як цілком слушну, І.В. Гловюк відзначає певні її недоліки (відсутність права іншої особи на одержання витягу з ЄРДР, відсутність права на ознайомлення з матеріалами провадження, відсутність права на оскарження ухвали слідчого судді у відмові у клопотанні про закриття провадження). Авторка виходить з того, що в практиці правоохоронних органів випадки порушення прав осіб, щодо яких провадяться дії, що обмежують їх права, без повідомлення їх про підозру, непоодинокі, отже необхідні механізми, які б надавали можливість цим особам захищати свої права. [4, с. 158-164] Із думкою про необхідність забезпечення прав інших осіб, чії права обмежуються чи порушуються під час досудового розслідування, не можна не погодитись. От тільки незрозуміло, чому механізмом такого забезпечення законодавець обрав можливість закриття кримінального провадження. Чи завжди закриття кримінального провадження з метою захисту прав інших осіб дозволить дотримуватись балансу публічних та приватних інтересів у кримінальному судочинстві? Чи можна вважати, що в деяких випадках не постраждають інтереси потерпілих (позиція яких взагалі не враховується при вирішенні питання про продовження строків досудового розслідування)? Чи можна визнати, що КПК в розглядуваних випадках виконуватиме своє призначення – забезпечувати реалізацію норм матеріального кримінального права. На всі питання відповідь негативна.

¹ До речі, автор посилається на вкрай негативну оцінку розглядуваних змін до КПК практичними працівниками.

Отже, виходячи із запропонованої нами класифікації норм кримінального процесуального законодавства необхідно в першу чергу приділяти увагу нормам, які безпосередньо забезпечують реалізацію норм матеріального кримінального права, узгодити норми КПК з нормами інституту строків давності, передбачити процесуальний порядок вирішення питання про застосування строків давності у провадженнях, в яких жодній особі на було зроблено повідомлення про підозру, а строки давності, передбачені КК закінчилися.

Список використаної літератури:

1. Навроцька В.В. Кримінальний процесуальний та кримінальний закон: взаємозв'язки та колізії. Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року: ідеологія та практика правозастосування: колективна монографія / За заг.ред. Ю.П. Аленіна; відпов.за вип. І.В. Гловюк. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018.
2. Волошина В.К., Немчинов Є.С. Деякі питання щодо порядку обчислення та продовження строків досудового розслідування. Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року: ідеологія та практика правозастосування: колективна монографія / За заг. ред. Ю.П. Аленіна; відпов.за вип. І.В. Гловюк. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018.
3. Торбас О.О.Новий порядок обчислення та продовження строків досудового розслідування до повідомлення особі про підозру, здобутки та прорахунки // Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018.
4. Гловюк І.В. Право іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, на закриття кримінального провадження: проблеми нормативної регламентації та реалізації // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України 2019. – № 18.

Ключові слова: узгодженість норм кримінального процесуального права з нормами кримінального права.

Ключевые слова: согласованность норм уголовного процессуального права с нормами уголовного права.

Key words: consistency of the rules of criminal procedural law with the rules of criminal law.